

TOPIKOAK BILUZTEN

(lehenengo liburuaren aurkezpenean)

PEDRO ALBERDI

dazten hasi aurretik, jakina, irakurle nintzen. Ez oso amorratua, baina irakurle. Hasieran liburuak irakurtze soilarekin konformatzen nintzen, baina denbora pasa ahala, liburu bat irakurri ondoren, haren kritikak, komentarioak, beste idazleen iritziak, eta abar ere irakurtzen hasi nintzen. Literatur aldizkariak ezezik egunkarietako literatur eranskinak erosten nituen, literaturari buruzko irrati eta telebistako saioak entzun edo ikusten nituen, eta idazleen egunkari, gutun eta biografiak irakurtzen nituen. Horretaz gain idazleen hitzaldieta-
ra joaten nintzen eta gertutik ezagutzen nituen; haien izenak eta aurpegiak bereizten hasi nintzen. Hura guztia egiten nuen idazleari eta idazlearen lanari hurbiltzeko asmoz, edo hobeto

esateko, literaturaren sekretua eta misterioa argitzeko asmoz. Zeren mundu hura misterioz betea iruditzen baitzitzaidan.

Liburu bat irakurri ondoren, nik neure iritzia banuen arren, jotzen nuen kritikara, eta zer ikusten nuen? Bada, halako idazlearentzat liburu hura oso ona zela honegatik eta honegatik, eta ni ados nengoen haren komentarioarekin; halako idazlearentzat liburu hura oso txarra zela honegatik eta honegatik, eta ni harekin ere ados nengoen; beste batentzat, ez zela ez ona ez txarra, ez zeukala ezer, honegatik eta honegatik, eta harekin ere ados nengoen. Gutxi gora-behera beste edozein ikuskizunekin gertatzen den gauza bera, esaterako futbola edo zinemarekin. Ikusten duzu partidu bat edo filme bat, eta hurrengo egunean hari buruzko kritika irakurtzen duzu, eta harrituta gelditzen zara. Ematen du beste filme edo partidu bat ikusi duzula. Bada, literaturan ere berdin.

Hitz bat erabili behar banu nire irakurle esperientzia definitzeko, hitz hori *despistea* izango litzateke. Nik gogokoa nuen literatura, banituen nire idoloak, eta egoera hura ezin nuen eraman. Batzuetan engainatua ere sentitu nintzen, liburua irakurri eta dena aldrebes ulertu nuela konturatuta, hau da, idazleak jarritako tranpa guztietan eroria nintzela, alegia. Eta ondorio bat atera nuen, oso irakurle txarra nintzela, oso erraz engaina zitekeena. Baina, beste aldetik, ez nuen modurik ikusten nire irakurle zera edo status hura hobetzeko. Ez nintzen gai liburu bat zuzen ebaluatu eta epaitzeko. Esaten nuen «*gustatu zait*» eta kitto, hor bukatzen zen nire komentarioa. Ez bazitzaidan gustatu, berdin. Eta egoera horretan, hartzen nuen edonoren kritika eta onartu beste erremediorik gabe geratzen nintzen. Eta hala nenbilela, nire irakurle paperari ezin buelta emanda, ez aurrera ez atzera, idaztea pentsatu nuen. Esan nahi dut hobeto irakurtzen ikasteko neurri bezala pentsatu nuela idaztea. Hau da, idazlearen arazoak ezagutzen baditut, pentsatzen nuen, hobeto irakurriko dut. Saizarbitoriak gogoratu berri digunez, Borges erradikalagoa omen zen puntu honetan: «*Ira kurtzea idaztearen geroztiko iharduera da, apalagoa, zibilagoa, intelektualagoa; eta irakurle onak maltzurragoak dira, eta bereziago, egile onak baino*». Idazteari ekin nionean, zera gertatu zi-

tzaidan, irakurtzeari utzi niola neurri handi batean, batik bat literatur aldizkariak eta egunkarietako eranskinak irakurtzeari, edo behintzat, irakurri arren ez niela aparteko garrantzirik ematen, ez nuela burua apurtzen haiek esandako hitz bakoitzarekin, eta gaur egun oraindik ez dut damurik jokabide hartaz. Hau da, distantziarekin irakurtzen hasi nintzen, eta uste dut istorio eta pertsonaiekiko distantziak gordetzen jakitea irakurtzen ikasteko abiapuntu egokia dela.

Irakurle bezala nuen despistea handia bazen, ez zen txikiagoa hitzuntzari buruz nuena. Senitarte euskaldun petoan hazi eta Bilbon euskaltegian urtetan jardun izanagatik, hizkuntzak ihes egiten zidala sentitzen nuen. Arestian aipatu dudanez, garai hartan literatur aldizkariak irakurri zalea nintzen. «*Arazoa hizkuntza da*» irakurtzen nien idazleei elkarrizketetan. Horrek lasaitu egiten ninduen. Izan ere, ikasketaz filologo eta ogibidez euskara-irakasle garenok lasaitasun handia hartzen dugu «arazoa hizkuntza da» bezalako esaldiak entzutean, zeren beti pentsatzen baitugu arazoa bestek duela, eta ez guk. «Oi idazle gizarajoak! nola sufritu behar duten hizkuntza ondo ez menperatzeagatik» pentsatzen dugu haietaz errukiturik. Laster jabetu nintzen, ordea, oker nenbilela hala pentsatuta, idazten hasi eta berehala, hain zuzen ere. Euli batekin despistatzen nintzen, eta gero izugarri kostatzen zitzaidan haria bilatzea eta hurrengo esaldia asmatzea. Zer diot hurrengo esaldia? Hurrengo adjetibo edo adberbioa.

Honako esaldi borobilak ere irakur daitezke idazleei egindako elkarriztetetan: «*Hizkuntza abentura da*». Zer zentzutan izan daiteke abentura hizkuntza lantzea? Ez dakit; hizkuntza propioaren bila antolatutako bidaia bezala ez baldin bada... Milaka hitzun gara, eta ehundaka idazle; guztien artean edo guztien artetik hizkuntza propioa finkatzeak badu abenturatik zerbait. Guztiarekin, egokiago deritzot apustu hitzari abenturari baino, zeren idaztea lotuago baitago esfortzu eta lanarekin, *abenturaren* esangura xarmangarriarekin baino.

Nolanahi ere, eskerrak eman beharko nizkioke hainbat jenderi. Esaterako, beren hitzak lapurtu dizkiedan idazleei: klasikoei zein gaur egungoei, poetei zein bertsolariei, hemengoei

zein atzerritarrei... Esaterako, beren hitzak lapurtu dizkiedan hiztunei, gurasoei zein komunikabideei, euskaldun zahar zein berriei, baserritarrei zein hiritarrei. Baina alde batetik zerre n- da asko luzatuko litzateke, amaigabea litzateke, eta bestetik hainbeste esker-emateak pedante samarra dirudi, zeren azken finean idazlearen lana horixe baita, hots, bere hizkuntz-uni- bertsotik hautaketa egitea eta bere hizkuntz propioa finkatuz joatea.

Horixe izan da, hain zuzen, liburua idazteko izan dudan motibo nagusi bat, nire neurriko hizkuntza bilatzea alegia. Ez politena, edo atsegina, ez aberatsena edo korrektoena, bai- zik nire neurrikoa. Ez dut ukatuko askotan lan nekosoia izan dela. Izan ere, nire kasuan, idazle debutante baten kasuan, den- bora guztian hitzak pisatzen bezala ibiltzeko pazientzia behar da. Liburua egiteko, denetik behar duzu, batzuetan behar ditu- zu hitz arinak, beste batzuetan hitz astunak. Baina debutan- te zarenean ez duzu oraindik haien pisu zehatza ezagutzen eta balantzarekin ibili beharra daukazu ezer idatzi aurretik. Ho- rregatik dira inportanteak erreferentziak, pisatze-lana ebitatzen dutelako. Eta horregatik jo behar izan dut askotan lapurreta- ra, bestela zeregin neurotikoa litzatekeelako.

Hizkuntzaren alde batera utzirik, liburu hau idazteko bes- te motibo nagusia istorioa bera izan da. Istorio hau idaztea erabaki aurretik, behin baino gehiagotan sortu zitzaidan honako galdera: Nola erabaki zer istorio kontatu? edo nola erabaki kontu batek merezi duen ala ez kontatzea? Jakina, galdera hura ez zen hutsetik sortua izan. Nire ustez, literaturaz hitz egi- ten denean, bada topiko bat: literaturan kontatzen den istorioa istorio fantastiko edo tremendoa dela. Nik, behintzat, iritzi ho- ri oso barneratua neukan. Izan ere, literaturaren historian as- ko dira mota horretako istoriak. *Don Quijote*, esate baterako, edota Dostoievskiren nobelak, pare bat esenplu ipintzeagatik. *Don Quijote*-n zoro baten abenturak kontatzen dira, zoro baten zorakeriak. Dostoievskiren kasuan, batean atso bat akatzen du- te, bestean semeek aita hiltzen dute... eta horrelako gehiegike- riak. Nik uste dut topiko horrek oraindik ere indar handia duela, nahiz eta —egia esan— beste motatako istorioak, isto-

rio arruntak nolabait esateko, bere tradizioa euki eta antzina-koak izan. Baina, guztiarekin, istorio arruntek, agian hurbilago dauzkagulako, nekezago egiten dutela bere bidea iruditzen zait. Topikoaz aparte daudela, ahalegin plus bat eskatzen dutela, alegia.

Esan bezala, nik ere oso barneratua nuen topikoa. Eta horregatik galdetzen nion nire buruari argudioaz. Hala ere, aldi berean, argi neukan nik ez neukala irudimenik fantasiarako, ezta tremendiskorako ere. Irudimena ez ezik motibazioa falta zitzaidan hartarako. Hartan nengoela, zer istorio kontatu pentsatzen, alegia, joan den mendeko idazle baten biografia irakurtzen ari nintzela, esaldi bat irakurri nuen, grabatuta gelditu zitzaidana: *«Ez gaiak, ez pertsonaiek, ez egoerek, dute garrantzirik idazteko orduan. Axola duen gauza bakarra estiloa da»*. Esaldi hura barruraino sartu zitzaidan, niretzat propio idatzia zirudien. Esaldiaren bigarren partea ez nuen oso ondo ulertzen, baina ez nion kasu handirik egin, azken finean denok dugu estiloaren ideia bat. Lehen parteak, ordea, nire duda guztiak uxatu zituen. Ez hori bakarrik. Aldi berean, denbora txorakerietan galtzen ari nintzela adierazten zidan, alferkerian, eta luzamendutan nenbilela idazteko momentua atzeratuz, idazteari suposatzen nion neke eta disziplinatik ihesi.

Alde batera utzi nituen, beraz, eredutzat neuzkan istorioak. Esaterako, Camilo Lizardi edo Enperadore ero a rena. Ezaguna den bezala, lehenengoan ume bat basurde bihurtzen da, eta herrian kalte batzuk eragiten dituenez, azkenean akatu behar rean aurkitzen dira. Bestean, berriz, enperadoreak pintatzaile bat ezagutzen du, eta hartaz miretsirik, bere jauregira eramana nahi du. Pintatzaileak, ordea, ez du joan nahi, bakean bizi nahi du. Enperadoreak ahaleginak egingo ditu pintatzailea jauregira eramateko, haren alaba hilaraziko du eta hura detentzera joaten denean, pintatzailea berak margoturiko paisaia barrera desagertzen da. Nik horrelako istoriorik asmatu? Ezta inondik ere. Nire irudimenak ez zuen horrenbesterako ematen. Beste alde batetik —eta hau apaltasun osoz diot— gogorik ere ez. Ni idazten hastera nindoan, baina ez bide hartatik, eta hala, istorio arruntaren bandora pasatu nintzen.

«Ez gaiak, ez pertsonaiek, ez egoerek, dute garrantzirik idazteko orduan» zioen esaldiak. Beraz, abiapuntua berbera da, istorio fantastiko zein arruntarentzat, esaten nuen nirekiko. Hala ere, fantasiak eta tremendismoak fans gehiago daukatelakoan nago. Eta hala, nire istorio hau kontatzea apustu bezala hartu nuen: esaldi horren egia frogatzea, alegia, edozein gertakizun —huskeriarik huskeriena badirudi ere— dela argudiogai edo kontagai, idazleak arrunkeiatik ateratzen asmatzen baldin badu. Alde batera utzi nituen, beraz, kanpoko larrosa haiek guztiak, fantasia eta tremendismoa, eta neure istoriotxoak kontatze-ra kontzentratu nintzen. Hiru pasadizo aukeratu nituen hartarako.

Lehena, protagonistak hamar bat urte dituenekoa, eskola txikiko garaikoa. Fraile-ikastetxearen kolore marroia pintatzen asmatu beharko nuen. Bigarrena, hogeitabat urte dituenekoa. Maitasunaren kolore arrosa rkin asmatu beharko nuen. Hirugarrena, hogeitabat urte dituenekoa, lan munduko harremanena. Lantegien kolore grisarekin asmatu beharko nuen. Eta koilare edo lepokoa osatzeko, hiru perla hauek lotuko zituen haritzat alegia, lelo bat aurkitu nuen, hiruretan errepikatzen dena: *Handitzen naizenean*. Hau da, geroan jarritako itxaropen faltsu edo erdi-faltsua. Izan ere, futbolin-jolastokietako mutikoek mirespenez begiratzen diote jakaren patrikatik zigarro pakete oso bat ateratzen duen hemezortzi urteko mutil zarpailari. Hogeitaurteko mutil maiteminduak, berriz, mirespenez begiratzen dio senar-emazte bikoterik arruntinari. Eta hogeitabat urteko yupiak mirespenez begiratzen dio boterea duen edozein txorori. Geroaren lilura eta tranpa, horra.

«Garrantzizkoa al da kontatzen ari naizen istorio hau?» galdetu nion behin baino gehiagotan neure buruari, liburua idatzi bitartean. Halakoetan maisu frantziarraren hitzak gogoratzen nituen: «Ez. —erantzuten zidan hark— *Agian ez da inportantea. Baina ez du axola, balio izango dizu praktika egiteko. Hau da, egunen batean zerbait idatziko baduzu, gaur istorio hori idatzi behar duzu. Bestela, istorio borobilari itxoiten gelditzen bazara, istorio hori etor dadinean, ezin izango duzu burura eraman, praktikaarik eukiko ez duzulako. Beraz, begiak eta belarriak itxi*

eta ekin lehenbailehen». Berak ere horixe egin omen zuen. Istorio arrunt bat idaztera jarririk, kontatzen ari zenak askotan nazka ematen omen zion. Ez omen zen bere istorioa, ez omen zen bere pertsonaiekin batere identifikatzen. Baina ez omen zuen etsi. Estiloa landu beharra zuela jabetua zelarik, istorio hura kontatzea praktika ona izango omen zuen etorkizunean gauza hobeak egiteko. Ariketa haren emaitza *Madame Bovary* izango zen. Banuen motiborik, nahikoa eta sobera, haren hitzak sinesteko.